

HACI BAYRÂM-I VELÎ HAZRETLERİ

Hayâtı, Halîfeleri ve Tasavvûfî Kişiliği Hakkında Bilgiler

Yasin KOCABIYIK

Ankara, 2020

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
1. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri.....	1
1.1. Hayatı.....	1
1.2. Halîfeleri	5
1.2.1. Akşemseddîn	5
1.2.2. Bıçakçı Ömer Dede	8
1.2.3. Eşrefoğlu Rûmî.....	9
1.2.4. Akbıyık Meczûb Sultân	11
1.2.5. Yazıcıoğlu Muhammed (Mehmed)	12
1.2.6. Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân.....	12
1.2.7. Şeyh Salâhaddîn	13
1.2.8. Germiyanoglu Şeyhî.....	13
1.2.9. Molla Zeyrek	14
1.2.10. Baba Nahhâsî-i Ankaravî	14
1.2.11. Şeyh Lütfullâh	14
1.2.12. Şeyh Yûsuf Hakîkî	15
1.2.13. İnce Bedreddîn.....	15
1.2.14. Kızılca Bedreddîn	15
1.2.15. Şeyh Ulvân Şirâzî	16
1.2.16. Kemâl Halvetî.....	16
1.2.17. Abdülkâdir İsfehânî	16

1.2.18. Ahmed Baba	16
1.2.19. Şeyh Müslihiddîn Halîfe.....	16
1.3. Şiirleri	17
2. Tasavvuf Anlayışı.....	20
2.1. Bayrâmiyye Tarîkatı ve Genel Özellikleri.....	20
2.2. Bayrâmiyye Tarîkatı'nın Kolları.....	24
2.2.1. Şemsiyye-i Bayrâmiyye.....	24
2.2.2. Melâmiyye-i Bayrâmiyye	25
2.2.3. Celvetiyye-i Bayrâmiyye.....	25
2.3. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin Tasavvuf Anlayışından Bazı Örnekler.....	26
2.3.1. Fakr.....	26
2.3.2. Sohbet.....	26
2.3.3. Sülûk (Mânevî Eğitim)	27
2.3.4. Mürîd	28
2.3.5. Şeyh	29
2.3.6. Dünyâ	29
2.3.7. Nefs.....	30
2.3.8. Halvet	31
Sonuç	31
Kaynakça	33

Giriş

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, ülkemiz topraklarında yaşamış büyük evliyâullâh arasında kabul edilen, yetiştirip dört bir yana gönderdiği halîfeleri vasıtasıyla yalnızca Ankara'nın değil tüm Anadolu'nun mânevî mimarları arasında gösterilen, İstanbul'un mânevî fâtihi olarak kabul edilen Akşemseddin Hazretleri'nin mürşidi olması sebebiyle de özel önem atfedilen velilerdendir.

Bu çalışmamızda Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin hayatı, halîfeleri, şiirleri, tarîkatı ve tasavvuf anlayışı üzerine bilgiler vermeye çalışacağız.

1. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri

1.1. Hayatı

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin asıl adı Numan bin Ahmed bin Mahmud'dur. Hicri 753 (m. 1352) senesinde Ankara'nın şimdiki adı Solfasol olan Zülfadl köyünde dünyaya gelmiştir. Babası, Ankara'da yerleşik Türk boylarından, çiftçilikle ve hayvancılıkla uğraşan Koyunluca Ahmed olup, dedesinin adı ise Mahmud'dur. Annesinin adı bilinmemekle birlikte, kabrinin Solfasol Köyü'nde olduğu bilinmektedir. Kendisinden küçük iki tane kardeşi olduğu bilinmektedir. İsimleri ise Safiyyüddîn ve Abdal Murâd'dır.¹

Küçük yaşta ilim tahsiline başlayan Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri, Ankara ve Bursa'da çeşitli medreselerde Arapça, Farsça, tefsir, hadis, fıkıh, astronomi, matematik, felsefe başta olmak üzere birçok ilim alanında ileri seviyede eğitim almış, Kayseri ve Aksaray'da ise öğrendiği bu ilimleri artırmaya yönelik girişimlerde bulunmuş ve bu ilimleri okutma konusunda icâzetler almıştır.² Aldığı bu eğitimin sonrasında Ankara'da Melike Hatun isimli zengin bir hayırsever tarafından yaptırılan Kara Medrese'de müderris olarak hizmet etmeye başlamıştır. Ayrıca bir dönem Bursa'da Çelebi Sultan Mehmet Medresesi'nde de müderrislik yapmıştır.³ Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin

¹ Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 8. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), 7-10. Seyfi Başkan, *Ankara Hacı Bayram-ı Velî Camii ve Türbesi*, 1. Baskı (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 9. Veliler Yolu, "Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri", <http://www.velileryolu.com/ziyaretler/80-hacibayram>

² Ayşe Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008), 13-14

³ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 10-11

müderislik görevine ilişkin olarak Mü'mîn Zâde Ahmed Hâsib-i Üsküdârî Efendi'nin aşâğıdaki şiiri meşhurdur:

Müderis oldu kendi şehrine neşr-i ulûm etti
Efâzıl içre ber-ter olduğında şöhrat ü şânı

*(Kendi şehri Ankara'da, bir medresede müderis oldu ve ilim yaydı. Fazîletli kişiler arasında şöhrat ve şânı yüksek olduğunda talebelere dersler verdi.)*⁴

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin birçok unvânı bulunmaktadır. Bunlardan en meşhur olanı, bizim de çalışmamızın başlığında zikrettiğimiz “Bayrâm”dır. Bu lakâbı kendisine, Somuncu Baba ve Ekmekçi Koca isimleriyle de bilinen şeyhi Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri vermiştir. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin şeyhiyle ilk buluşması bir Kurban Bayrâmı'na tevâfuk ettiğinden şeyhi tarafından kendisine “İki bayrâmı bir arada yaptık sevinelim, senin adın bundan böyle Bayrâm olarak anılsın.” dediği rivâyet edilmektedir.⁵

Kendisine verilen bir diğer unvân “Hacı Paşa”dır. Hacca gittiği için kendisine “Hacı” denilmiş, ailesinin en büyük oğlu olduğu için de “Paşa” lakâbı uygun görülmüştür.⁶ Bazı rivâyetler Paşa lakâbının, devrin en önemli medreselerinde görev yapmış olmasından verilmiş olabileceğini, bazı kaynaklar ise kendisine doğumunda ailesi tarafından Bayrâm, hatta Hacı Bayrâm isminin verildiğini belirtmektedir.⁷

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri; Ahî Sultan, Şeyhu'r-Rûm ve Molla gibi lakâplarla da anılmıştır. Ayrıca, Allâh dostu anlamına gelen Velî unvânı da sıklıkla telaffuz edilmiştir ve edilmeye devam etmektedir.⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri kırk beş yaşlarında ve Kara Medrese'deki görevini sürdürürken, Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri halîfelerinden Şücâeddîn Karamanî'yi Ankara'ya Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne göndermiş ve onu Kayseri'ye

⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 10-11

⁵ Velîler Yolu, “Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri”. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 14. Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 18.

⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 13.

⁷ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 18-20.

⁸ Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 1. Baskı, (Ankara: Muradiye Kültür Vakfı, 1994), 112-114. Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 19-23, Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 13-14.

davet etmiş, o da bu dâvete icâbet etmiştir. Kayseri’de geçirdiği süre zarfında kendisine mânevî birçok keşifler açılan Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’ne şeyhi, dilerse Kayseri’de kalıp tasavvuf yolunda ilerlemesini, dilerse Ankara’ya dönüp yaşantısına devam etmesini söyler ve şeyhine bağlanan Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri görevinden ayrılarak tam bir teslimiyetle şeyhine bağlanır.⁹

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri şeyhiyle birlikte Bursa’ya hicret etmiştir. Bursa’da oldukları dönemde büyük velîlerden Emîr Sultân Hazretleri’nin cenâze namazını kıldırmak da, Çelebi Sultan Medresesi’nde ders veren Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’ne nasip olmuştur.¹⁰ Ulu Câmi’nin açılışında hutbeyi okuyan Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri’nin şöhretten uzak yaşama isteği ile bu iki büyük velî Bursa’dan ayrılarak Şam ve Hicaz’ı ziyâret edip hac farizâsını yerine getirirler. Üç yıllık bu uzun yolculuğun sonrasında ise önce Darende’ye ve akabinde Aksaray’a yerleşmişlerdir. Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri’nin vefâtına kadar da burada yaşamaya devam etmişlerdir.¹¹

Şeyhinin 815 (m.1412) senesinde vefâtı sonrasında Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, şeyhinin büyük oğlu İzzeddîn Hakîkî Çelebi ve Kızılca Bedreddîn adlı bir mürîdiyle birlikte Ankara’ya gelip yerleşir.¹² Ankara’da şeyhlik faaliyetlerini yürütürken geçimini çiftçilikle, tarım ürünleri ekip biçerek sağlamıştır.¹³ Kendi adıyla anılan Bayrâmîyye tarikatının eğitiminin yapılabilmesi amacıyla Ulus semtinde, bugün yine kendi adıyla anılan bölgede tekkesini kurmuştur. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri bu dergâhta Akşemseddîn, Eşrefoğlu Rûmî, Bıçakçı Ömer Dede gibi büyük velîler yetiştirmiştir.

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri tarafından kurulan tarikat Anadolu’da oldukça hızlı şekilde yayılmıştır. Bunun en büyük sebeplerinden birisi, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin müderris kökenli olması sebebiyle takipçilerinin kendisine duyduğu güvendir.¹⁴

⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 16. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 118.

¹⁰ Kadir Özköse, “Hacı Bayram Veli ve Yaşadığı Döneme Tesiri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2004), 57-58.

¹¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 14-22. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 118-126.

¹² Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 23.

¹³ Nihat Azamat, “Hacı Bayram-ı Velî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 14: 444.

¹⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 24.

Sultan II. Murâd ‘ın tahta çıkmasından hemen önce bastırılan Şeyh Bedreddîn İsyânı sonrasında Anadolu’daki tasavvuf faaliyetleri hakkında saray yönetiminde bazı endişelerin bulunduğu bir atmosferde; hızla yayılmasının ve Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri hakkında yapılan bazı haksız şikâyetlerin de etkisi ile Bayrâmîlik tarîkatı da ister istemez Edirne yönetiminin dikkatini çekmişti. Bu endişelerin giderilmesi ve durumun netleştirilmesi amacıyla Sultan II. Murad, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin Edirne’ye gelmesini murad etmiştir.¹⁵

Bu talimat üzerine bir saray çavuşu, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin Edirne’ye gelişine refakat konusunda görevlendirilir. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri mânevî bir keşifle daha çavuş Ankara’ya ulaşmadan kendisini Ankara yakınlarında karşılamış, görevli çavuş da kendisine yol boyu hürmet göstermiştir.¹⁶

Edirne yolculuğu esnasında geçilen her yerde durumu haber alan sevenleri onu karşılamaktadır. Gelibolu’ya geldiklerinde Yazıcızâde Ahmed ve Mehmed birâderler de kendisine intisâb ederler. 17 gün sürdüğü rivâyet edilen bu yolculuk sonrasında Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, Sultân’ın huzuruna çıkar ve Sultân II. Murâd Hân, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nden derinden etkilenecek kendisinden nasihat almaya başlar. Bazı rivâyetlerde; Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’ni Sultân’a kötöleyen yalancı vezirin bir kâse içerisinde Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’ne zehir ikram ettiği, bunu içen Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin “bunu biz içelim ama zararı sahibine dokunsun” buyurduğu ve art niyetli vezirin hayatını kaybettiği yazılmaktadır.¹⁷

Edirne’de bulunduğu esnada padişahın yoğun ilgisine maruz kalan Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, bir aya yakın bir süre Eski Câmi’de vaaz vermiştir. Ankara’ya dönüşünde Sultân, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin mürîdlerini vergiden muaf tutmuştur.¹⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin üç kız, beş erkek evladı olmuştur. Kızlarından, isminin Hayrünnisâ olduğu bilinenini halîfelerinden Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî Hazretleri ile evlendirmiştir. Oğullarının isimleri Şeyh Ahmed Baba, Edhem Baba,

¹⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 25-26. Özköse, “Hacı Bayram Veli ve Yaşadığı Döneme Tesiri”, 57.

¹⁶ Azamat, “Hacı Bayram-ı Velî”, 14: 445.

¹⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 26-27. Azamat, “Hacı Bayram-ı Velî”, 14: 445.

¹⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 27-28.

Baba Sultan, İbrahim ve Alî'dir. Şeyh Ahmed Baba, babasının vefatından sonra dergâhta tarîkat silsilesini devam ettiren kişi olmuştur.¹⁹

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, 833 (m. 1430) senesinde Ankara'da vefât etmiştir. 831 (m. 1427/1428) senesinde kendisi tarafından yaptırılan ve yine kendi adıyla anılan câminin güney duvarına bitişik türbesinde sınırlıdır.²⁰ Cenazesini Akşemseddîn Hazretleri yıkamış, kefenlemiş ve namazını kıldırmıştır. Cenazesinde önemli bir kalabalığın bulunduğu aktarılmaktadır.²¹

1.2. Halîfeleri

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin halîfelerinin sayısı ve isimleri konusunda farklı kaynaklarda farklı bilgilere ulaşmak mümkündür. Biz burada, halîfe olduğu birçok kaynakta kesin kabul görmüş on dokuz tanesi hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1.2.1. Akşemseddîn

Asıl adı Muhammed bin Hamza'dır. İstanbul'un mânevî fâtihi olarak kabul edilir. 792 (m.1389/1390) senesinde Şam'da dünyaya geldi. Babası, "Kurtboğan Evliyası" lakabıyla tanınan Şeyh Şerefüddîn Hamza'dır. Soyunun Hazreti Ebû Bekir'e kadar uzandığı ve Şeyh Şihâbüddîn Sühreverdî Hazretleri'nin neslinden olduğu bilinmektedir.²² Kaynaklarda Akşemseddîn-i Beybazârî olarak da geçmektedir.²³

Henüz kendisi yedi yaşındayken ailesi Samsun-Kavak'a yerleşti. Çok küçük yaşta medrese eğitimine başlayarak Kur'an-ı Kerîm'i hıfzetti, medrese eğitimini tamamladı ve tıp ilminde kendisini geliştirdi. Kendisi mikrobi ilk olarak ortaya koyan kişidir. Çorum'un Osmancık ilçesinde müderrislik yapmaya başladı. Bir süre bu görevi yaptıktan sonra tasavvuf aşkıyla bir mürşid arayışına girdi ve çeşitli illere gitti ancak aradığını bulamadı. Bu süreçte dönemin kazaskerlerinden İmam Ali Efendi kendisine Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ni tavsiye etmiş ancak Akşemseddîn Hazretleri'nin gönlü

¹⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 36.

²⁰ Başkan, *Ankara Hacı Bayram-ı Velî Camii ve Türbesi*, 13-15.

²¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 74.

²²Orhan F. Köprülü ve Mustafa Uzun, "Akşemseddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 299-302.

²³ Harun Alkan, "Bayramiyye Tarikatı Menakıbı, Hacı Bayram Velî ve Halifeleri Adlı Eser", *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 617.

ise Haleb’de bulunan Zeynüddîn Hâfî’ye yakınlık duymuştur. Bu arayış içerisinde Ankara’da Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin çarşılarında dolaşıp fakirler için para toplaması aklına yatmaz ve Haleb’e gider ancak burada bir gece gördüğü rüya üzerine Ankara’ya dönmeye karar verir. Rüyasında boynunda bir zincir bulunmaktadır ve zincirin ucu Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin elindedir.²⁴ Bu rüya sonrasında Ankara’ya dönerek Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri tarafından talebeliğe kabul edilir.²⁵

Şeyhine intisâbı sonrasında uzunca bir süre halvete girer. Ne kadar süre halvette kaldığı bilinmemekle birlikte, halvetlerin son dönemlerinde yedi günde bir kaşık sirkeyle beslenecek duruma geldiği rivâyet edilir. Halvetler sonrasında büyük bir teslimiyetle şeyhinin emir ve öğretilerine bağlanan Akşemseddîn Hazretleri kısa zamanda halîfelik olarak Beypazarı’nda görevlendirilir. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin Edirne seyahatlerinde de yanına bulunan Akşemseddîn Hazretleri’nin nasıl bu kadar kısa sürede hilâfet aldığı diğer müridlerince Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’ne sorulduğunda şu cevabı vermiştir: “Bu bir zeyrek (akıllı) köse imiş. Her ne kim gördü ve işitti, inandı. Hikmetini sonra kendi bildi. Ama kırk yıldan beri hizmet eden dervişler, gördüklerinin ve işittiklerinin heman hikmeti ve aslını sorarlar.”²⁶

Asıl adı Muhammed olan Akşemseddîn Hazretleri’ne “Akşemseddîn” ismini şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri vermiştir.²⁷

Akşemseddîn Hazretleri Beypazarı’nda bir mescid ve bir değirmen inşâ ettirmiş, ancak sonrasında ilk olarak İskilip Evlek’e ve akabinde de Göynük’e yerleşerek irşâd faaliyetlerini Göynük’te sürdürmüştür.²⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin vefâtı yaklaştığı sırada “Benim namazımı Akşemseddîn kıldırıversin ve beni ol gasleylesun. Benim haberim ona vasıl eylesuz.”

²⁴ Sevim Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 419-420. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 59-64.

²⁵ Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 421.

²⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 60. Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 421-422.

²⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 210.

²⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 212.

sözleri üzerine Ankara'ya gelerek son anlarında yanında bulunmuş ve defin işlemlerini gerçekleştirmiştir.²⁹

Şeyhinin vefatından sonra Akşemseddîn Hazretleri Göynük'e dönerek irşâd faaliyetlerine devam eder. Göynük'te şeyhinin diğer bir halîfesi olan Bıçakçı Ömer Dede (Ömer Sikkînî) Hazretleri ile tarikat öğretisi konusunda usûl farklılıkları yaşamıştır. Bu görüş ayrılığı sonrasında tarikatın büyük kollarından Akşemseddîn Hazretleri vasıtasıyla devam edene Şemsiyye, Ömer Sikkînî Hazretleri vasıtasıyla devam edene ise Melâmiyye adı verilmiştir.

Akşemseddîn Hazretleri İstanbul'un fâtihi olan Fâtih Sultân Mehmed Hân'ın hocalığını yapmış, onun ricası ile İstanbul'un fethinin mânevî gücü ve himmet kaynağı olarak fetihde hazır bulunmuştur. Fetih sonrasında İstanbul'da kurulan ilk Türk Mahallesi olan Salacak, onun mensubu olduğu Sala aşireti tarafından kurulmuş ve adını bu aşiretten almıştır. İstanbul'da olduğu süre içerisinde, yeri o zamana kadar bulunamayan Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin kabrini keşif yoluyla tespit etmiştir.³⁰

Büyük Sultân bir ara Akşemseddîn Hazretleri'ni ziyaret edip ısrarla yanında halvete girme talebinde bulunduyorsa da Hazret'e bu isteğini kabul ettirememiştir. Akşemseddîn Hazretleri'nin bu konudaki açıklaması oldukça dikkat çekicidir. Hazret şöyle buyurmuştur: “Halvette lezzet vardır. O lezzeti tadarsan yöneticilik lezzetini kaybedersin. Bu yüzden işler karışır. Allâh da bunu bize sorar. Halvet senin adaletli olmandır. Şu şu işleri yapmandır.”³¹

Fâtih Sultân Mehmed'in, Akşemseddîn Hazretleri hakkında şu iki sözü söylediği rivâyet olunmaktadır:³²

“Bu Pîr'e hürmetim ihtiyarsızdır. Yanında heyecanlanırım ve ellerim titrer.”

²⁹ Arslan, “Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 422. Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 47.

³⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 61.

³¹ Arslan, “Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 424.

³² Yavuz Bahadıroğlu, *Padişahların Akıl Hocaları*, (Nesil Yayınları, 2016)

“Bu ferah ki bende görürsüz, yalnız bir kal’a fethine değildir.
Akşemseddîn gibi bir pîr-i azîz, benim zamanımda olduğuna
sevinirim.”

Sultân’ın büyük ısrarlarına rağmen İstanbul’da kalmayarak Göynük’e dönen Akşemseddîn Hazretleri burada irşâd faaliyetlerine devam etti. İhtisas alanı olan hekimlik mesleğini sürdürerek geçimini sağlayan Akşemseddîn Hazretleri, 863 (m.1459) senesinde Göynük’te vefat etti ve kendi yaptırdığı mescidin yanındaki türbesinde sırlandı.³³

On iki evlâdı olduğu kaynaklarda yer almakla birlikte bunlardan yalnız yedisinin isimleri bilinmektedir: Muhammed Sâdullâh, Muhammed Fazlullâh, Muhammed Nûrullâh, Muhammed Emrullâh, Muhammed Nasrullâh, Muhammed Nûru’l-Hüdâ, Muhammed Hamdullâh.³⁴

Bilinen beş adet halîfesi vardır: Muhammed Fazlullâh, Hamzatü’s-Şâmî, Mısırlıoğlu Abdürrahîm-i Karahisârî, Attaroğlu Müslihiddîn-i İskilibî ve İbrâhîm Tennûrî.³⁵

Yazdığı eserler ise şu şekildedir: Risâle-i Şerh-i Ahvâl-i Hacı Bayrâm-ı Velî, Def’u’ Metâin, Risâle-i Zikrullah, Telhîsu Def’i’ Metâ’in, Risâletü’n-Nûriyye, Nasihatnâme-i Akşemseddîn, Makâmât-ı Evliyâ ve Fâtih Sultân Mehmed’e yazdığı iki mektup.³⁶

1.2.2. Bıçakçı Ömer Dede

Ömer Sikkînî, Ömer Dede Sikkînî, Sultan Âmir Dede, Emîr Sikkînî, Seyyid Emîr Dede, Emîr Ömer Sikkînî gibi birçok isimle anılmaktadır. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin en önemli ikinci halîfesi olarak kabul edilmektedir. Bursa’da dünyaya gelmiş ve bıçakçılık mesleğiyle iştigâl etmiştir.³⁷

³³ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 214.

³⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 63.

³⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 214.

³⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 63.

³⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 223.

Tasavvuf yoluna Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri'nin yanında başlayarak ilk mânevî eğitimini ondan almış, daha sonra sülûkunu Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanında tamamlayarak halifelik makâmına ulaşmıştır.³⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin vefâtından sonra Göynük'e yerleşen Ömer Sikkînî Hazretleri, Akşemseddîn Hazretleri ile tarikat usûlü konusunda görüş ayrılığı yaşamıştır. Ömer Dede Hazretleri'nin öğretisine Melâmilik adı verilmiştir.³⁹

Bıçakçı Ömer Dede Hazretleri 880 senesinde Göynük'te vefât ederek buradaki türbesine sırlanmıştır.⁴⁰ Kendisinden sonra Bayrâmî-Melâmî yolunu, halîfesi Bünyâmîn Ayâşî Hazretleri devam ettirmiştir.⁴¹

1.2.3. Eşrefoğlu Rûmî

754 (m. 1353) veya 779 (m. 1377) senesinde İznik'te dünyaya gelmiştir. Seyyiddir ve asıl adı Abdullâh bin Eşref bin Muhammed'dir.⁴² Eşrefoğlu, Eşrefzâde, Eşref-i Rûmî, Eşrefoğlu Rûmî, Eşrefoğlu Abdullâh, Eşrefzâde Abdullâh ve Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî gibi isimlerle tanınmıştır.⁴³

Aldığı üst düzey medrese eğitimi sonrasında Çelebi Sultan Medresesi'nde görev yapmaya başlar. Görevi esnasında tasavvufa yönelmiş ve Bursa'da bulunan Emîr Sultân Hazretleri'ne giderek intisâb etmek istemişse de Emir Sultân Hazretleri kendisinin mânevî terbiyesini Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne ısmarlamıştır. Ankara'ya gelip on bir yıl kadar Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin dergâhında mânevî terbiye alan ve hem dervişlik hem de imamlık yapan Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin hem halîfesi, hem de kızı Hayrünnisâ ile evlenerek damadı olma şerefine nâil olmuştur. Aldığı hilâfet sonrası İznik'e dönen Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, bir süre

³⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 69.

³⁹ Arslan, "Hacı Bayram Veli'nin Yetiştirdiği Halifeler", 437

⁴⁰ Velîler Yolu, "Ömer Sikkînî (Bıçakçı Ömer Dede)", <http://www.velileryolu.com/ziyaretler/ziyaretler/96-omersikkini>

⁴¹ Haşim Şahin, "Bıçakçı Ömer Dede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34: 199-200.

⁴² A. Necla Pekolcay ve Abdullah Uçman, "Eşrefoğlu Rûmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 11: 480-482.

⁴³ Velîler Yolu, "Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî Hazretleri", <http://www.velileryolu.com/ziyaretler/94-esrefoglu>

sonra insanlardan uzaklaşarak halvet yolunu tutmaya başlamıştır.⁴⁴ Bu dönemde yazdığı şu şiiri meşhurdur:

Bu şöhetden geç Eşrefoğlu Rumî
Ki âşıklara şöhet tuzak oldu
Elin çek fariğ ol cümle cihandan
Sana çün bu cihan uğrak oldu

Bu duygular içerisinde tekrar şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanına dönen Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri'ni şeyhi, Suriye'nin Hama şehrinde bulunan, Abdülkâdir Geylânî Hazretleri'nin torunlarından Hüseyin Hamevî Hazretleri'ne gönderir.⁴⁵ Şeyh Hüseyin Hamevî Hazretleri'nin yanında kısa sürede Kâdirî tarikatından da hilâfet alan Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri tekrar İznik'e döner ve Kâdirî tarikatını Anadolu'ya getiren kişi olarak “Pîr-i Sâni (İkinci Pîr)” olarak anılmaya başlar.⁴⁶

Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanında mânevî olgunluğa erişme eğitimini aldığı dönemlerde bir gün dünyalık bir meseleden kendisine suâl ettiğinde Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin kendisine uyarıda bulunması sonrasında Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne yalnızca sülûku ile ilgili konuları ve bazı rüyalarını sormuştur.⁴⁷

Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, 874 (m.1469/1470) senesinde İznik'te vefât ederek İznik ilçe merkezinde yer alan türbesinde sırlanmıştır.⁴⁸

En önemli eserleri Dîvân ve Müzekkî'n-Nüfûs'tur. Aşağıda bazı şiirleri örnek olarak verilmiştir.⁴⁹

Ey Allahım beni senden ayırma
Beni senin didarından ayırma
Seni sevmek benim dinim, imanım
İlahi din ü imandan ayırma

⁴⁴ Arslan, “Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 429-431. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 66.

⁴⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 220.

⁴⁶ Arslan, “Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 432. Büyük Velîler, “Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî Hazretleri”.

⁴⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 66-67.

⁴⁸ Büyük Velîler, “Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî Hazretleri”.

⁴⁹ Arslan, “Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 432-434

Ben ol dost bahçesinin bülbülüyem
İlahi bülbülünü gülden ayırma
Eşrefoğlu senin kemter kulundur
İlahi kulu sultandan ayırma

Bir başka şiiri şu şekildedir:

İstedim yedi iklimi ne Rum'u kodum ne Şam'ı
Gezdim yürüdüm tamamı başım açık yalın ayak
Ne uslu ne deli idim ne diri ne ölü idim
Dost fikriyle dolu idim endişem Dost idi ancak

1.2.4. Akbıyık Meczûb Sultân

Asıl adı Ahmed Şemseddîn veya Abdullâh Efendi'dir.⁵⁰ Sultân II. Murâd dönemindeki Varna Seferi'ne katılmış, İstanbul'un fethinde Akşemseddîn Hazretleri ile beraber hazır bulunmuştur.⁵¹

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne intisâb ettiğinde kalbinde zengin olmak arzusu vardı. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri ise dünyadan yüz çevirmeye önem veriyor ve bunu Allâhu Teâlâ'ya ulaşmada önemli bir adım olarak değerlendiriyordu. Bu konuda bir türlü Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin istediği noktayı kabul edemeyince şeyhi "Evladım, mademki dünyadan geçemiyorsun bizi terk et. Sana izin, bizimle münasebetin kesilmiştir." diyerek ayrılmasına izin vermiştir. Akbıyık Sultân, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanından aceleyle çıkarken kafasındaki tarikat tâcı (veya serpuşu) kapıya takılmış ve kafasından düşmüştür. Bu olayı şeyhini incitmiş olmasına bağlayan ve onun kerâmeti olarak gören Akbıyık Sultân, vefâtına kadar bir daha başına hiçbir şey giymemiş ve saçlarını uzatmıştır. Bu görüntüsü sebebiyle kendisine meczûb denilmiştir. Akbıyık Sultân daha sonra Ankara'ya gelerek Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nden kendisini affetmesini dilemiş ve mânevî eğitimini tamamlayarak hilâfet makamına ulaşmıştır.⁵²

⁵⁰ Hasan Kâmil Yılmaz, "Akbıyık Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 223.

⁵¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 67.

⁵² Arslan, "Hacı Bayram Veli'nin Yetiştirdiği Halifeler", 435-436. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 67.

Kalbinden zenginlik arzusunu atan Akbıyık Sultân Hazretleri çok zengin olmuş, fakirlere ve gelip geçenlere yemek yedirmek için Bursa’da bir imârethâne kurdurmuş, zenginliğini de Allâhu Teâlâ yolunda kullanmıştır.⁵³

Akbıyık Sultân Hazretleri’nden devam eden silsile; Muk’ad Hızır Dede Hazretleri ve sonrasında Üftâde Hazretleri yoluyla Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri’ne ulaşarak Bayrâmiyye Tarîkatı’nın Celvetiyye kolunu oluşturur. Akbıyık Sultân Hazretleri 860 (m.1457) senesinde vefât ederek Bursa’daki türbesinde sırlanmıştır.⁵⁴

1.2.5. Yazıcıoğlu Muhammed (Mehmed)

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin önemli halifeleri arasında yer alan Yazıcıoğlu Muhammed (Mehmed) Hazretleri, Yazıcı Sâlih veya Selahaddîn olarak anılan bir şeyhin büyük oğludur. Kardeşi Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân Hazretleri ile beraber Gelibolu’da ikâmet ederlerken, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin Sultân II. Murâd tarafından Edirne’ye davet edilmesi olayında Gelibolu’dan geçişi esnasında kendisiyle tanışmışlardır.⁵⁵ Bu tanışıklık sonrasında ona bağlanan iki kardeş, ilerleyen dönemde Ankara’ya da gelerek mânevî eğitimlerini tamamlamışlardır.⁵⁶

Yazıcıoğlu Muhammed Hazretleri, Muhammediye isimli önemli bir eser kaleme almıştır. Bu eser uzun yıllar boyunca halka Rasûlullâh Efendimizi tanıtmış, insanların tevbe edip hayırlar işlemesine vesile olmuştur. Bu eser 9119 beyitten oluşmaktadır. Yazıcıoğlu Muhammed Hazretleri Gelibolu’da inşâ ettirdiği tekkesinde çok sert riyâzetlerde bulunarak ömrünü geçirmiştir. Kabri tekkesinin bahçesindedir.⁵⁷

1.2.6. Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân

Şeyh Yazıcı Sâlih/Selahaddîn’in ikinci oğlu, Yazıcıoğlu Muhammed Hazretleri’nin birâderidir. Daha ziyâde Bîcân lakabıyla tanınsa da; Yazıcıoğlu, Yazıcızâde ve İbnü’l-Kâtib lakaplarıyla da bilinmektedir. Ağabeyi Yazıcıoğlu Muhammed Hazretleri gibi o da ileri seviyede bir ilmi eğitim aldı, Farsça ve Arapça öğrendi. Kendisine Bîcân

⁵³ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 221-222.

⁵⁴ Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 436.

⁵⁵ Mustafa Uzun, “Yazıcıoğlu Mehmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 43: 362-363.

⁵⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 64. Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 425-426.

⁵⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 64. Arslan, “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 426.

(cansız) denilmesi; devamlı oruç tutup çile çıkarmasından, Allâhu Teâlâ aşkıyla yeme-içmeden kesilmesinden ve bedenen çok zayıflamasından dolayıdır.⁵⁸

Ağabeyiyle beraber Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne intisâb etmiştir. Dürr-i Mekkûn, Acâibu'l- Mahlûkât ve Müntehâ isimli eserlerinin yanı sıra en çok tanınan eseri Envârü'l-Aşîkîn'dir. Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân Hazretleri'nin Envârü'l-Aşîkîn isimli eseri, Ahmediyye olarak da bilinmektedir.⁵⁹

1.2.7. Şeyh Salâhaddîn

Bolu'nun Göynük ilçesindendir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Salâhaddîn Mevlevî ve Salâhaddîn Tavîl olarak da anılmaktadır. Hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Taşköprüzâde'nin şu sözü ile tanınmaktadır: “Hacı Bayrâm Velî'nin mürîdi olmuş ve onun irşâdıyla mânevî olgunluğu kazanmıştır.”⁶⁰

1.2.8. Germiyanoglu Şeyhî

Şeyhî Hazretleri'nin asıl adı Sinân, mesleği ise hekimliktir. Germiyanogulları Beyliği'nin merkezi olan Kütahya şehrine dünyaya geldi. Döneminin önemli şair ve edîpleri arasında yer almıştır ve klasik Türk edebiyatının kurucuları arasında sayılmaktadır. İran'da Seyyid Şerîf el-Cürcânî ile ders arkadaşı olmuştur. İran'daki ilim tahsili sonrasında birçok şeyhi gezerek bağlanmak istemiş ancak hiçbirisine gönlü ısınmamıştır. Akabinde Ankara'ya gelerek Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne hayran kalmış, ona mürîd olmuş, eğitimini müteakip hilâfet alarak Kütahya ve civârında irşâd faaliyetlerine başlamıştır. 818 (m.1415) senesinde, Karaman seferine giderken hastalanan Çelebi Sultân Mehmed'in gözünü tedavi etmiş, sonrasında Osmanlı Devleti'nin ilk reîs-i etibbâsı (hekîmbaş) olmuştur. Kütahya'da vefât etmiş olup, kabri Dumlupınar'dadır.⁶¹ Meşhur eserleri Hirednâme ile Hüsrev ü Şirin adlı manzumelerdir.⁶²

⁵⁸ Amil Çelebioğlu, “Ahmed Bican”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 49-51.

⁵⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 64-65. Arslan, “Hacı Bayram Veli'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 427.

⁶⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 217.

⁶¹ Halit Bıltekin, “Şeyhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 80-82. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 65.

⁶² Arslan, “Hacı Bayram Veli'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 428.

1.2.9. Molla Zeyrek

Asıl adı Mehmed olup, Farsça’da akıllı, zeki, anlayışlı gibi anlamlara gelen Zeyrek ismini kendisine şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri vermiştir.⁶³

Bursa Sultan Murad Medresesi’nde müderris olarak görev yapmış, daha sonra İstanbul’un fethinde hazır bulunmuş, fetih sonrasında camiye çevrilen Saint Sauveur Pantocrator kilisesine ilk müderris olarak tayin edilmiştir. Adına ithafla bu caminin bulunduğu semt Zeyrek olarak anılmaktadır. Rivâyetlere göre bu medresede görevliyken aldığı 50 akçe maaşın 20 akçesini kendi ihtiyaçlarına kullanır, 30 akçesini ise Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin fakir mürîdlerinin ihtiyaçları için kullanılması amacıyla Ankara’ya gönderirdi.⁶⁴

879 (m.1474) senesinde vefat etmiş ve Bursa Pınarbaşı Kabristanı’na defnolunmuştur.⁶⁵

1.2.10. Baba Nahhâsî-i Ankaravî

Doğum tarihi hakkında bilgi olmamakla birlikte Ankaralı olduğu ve Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin halîfelerinden olduğu bilinmektedir. Bakırcılıkla uğraşmış ve lakabını buradan almıştır. Baba Demur (Baba Demir) de denilmekte olup, kabri Ankara’nın Kalecik ilçesindedir.⁶⁶

1.2.11. Şeyh Lütfullâh

Balıkesirli olup yönetici kesime mensuptur. Kendisi gibi oğlu Bahâeddîn Efendi de tanınmış bir Bayrâmî şeyhidir. Ankara’da bulunduğu dönemde uzun süre Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin derslerine devam etmiş, şeyhini memleketi Balıkesir’e davet ettiği bir yolculuk esnasında şeyhinin teveccühlerine mazhar olarak hilâfet mertebesine ulaşmıştır. 895 (m. 1490) senesinde vefât etmiş olup, Balıkesir’de kendisi tarafından yaptırılan Şeyh Lütfullâh Camii avlusunda sırlıdır. Daha sonra oğlu Bahâeddîn Efendi de aynı yere defnolunmuştur.⁶⁷

⁶³ Mehmet İpşirli, “Molla Zeyrek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 30: 266-267.

⁶⁴ İpşirli, “Molla Zeyrek”, 266-267. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 65-66.

⁶⁵ Arslan, “Hacı Bayram Veli’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 429.

⁶⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 67.

⁶⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 69-70. Arslan, “Hacı Bayram Veli’nin Yetiştirdiği Halifeler”, 438.

1.2.12. Şeyh Yûsuf Hakîkî

Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri'nin oğludur. Baba Yûsuf, Yûsuf Hakîkî Baba, Baba Yûsuf Hakîkî, Şeyh Yûsuf, Hakîkî Baba ve Gül Baba gibi isimlerle de anılır.⁶⁸

Mânevî eğitimine babasının yanında başlamış, babasının vefatından sonra eğitimini Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanında tamamlamıştır. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nden hilâfet aldıktan sonra Aksaray'a dönerek Bayrâmîliği yaymıştır. Divân (Hakîkînâme), Muhabbetnâme, Mefâtihu'l-Îmân tercümesi ve babasının kaleme aldığı Kırk Hadîs (Hadîsü'l-Erbâîn) isimli eser için yazdığı şerh, bilinen eserleridir.⁶⁹ Bu eserlerden Divân, 500'den fazla manzumeden oluşan bir eser olup tasavvuf yoluna girenlere öğüt vermeyi amaçlamaktadır. Muhabbetnâme ise mesnevî tarzında yazılmış 3696 beyitten oluşmaktadır. Yûsuf Hakîkî Hazretleri'nin 893 (m.1488) yılında vefat etmiş olması kuvvetle muhtemel olup, kabri Aksaray'dadır.⁷⁰

1.2.13. İnce Bedreddîn

Yûsuf Hakîkî Hazretleri gibi Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri'nin yanında mânevî eğitimine başlamış ve vefâtıyla beraber Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne mürîd olarak sülûkunu tamamlamıştır. Lârende (Karaman) ve Bursa civarında şeyhlik faaliyetlerinde bulunarak Bayrâmîliği yaymıştır. Fahreddîn Irâkî'nin meşhur Leme'ât isimli eserini, şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin emri ve “Kudret vere, kudret vere!” şeklindeki duasının bereketiyle Türkçe'ye tercüme etmiştir. Vefât tarihi bilinmemektedir.⁷¹

1.2.14. Kızılca Bedreddîn

Bedreddîn-i Ahmer ismiyle anılmakta olan bu zât hakkında pek fazla bilgi olmamakla birlikte; Bayrâmîliği Ankara civarında yaydığı, İstanbul'un fethinde Akşemseddîn ve Akbıyık Sultân Hazretleri ile birlikte yer aldığı ve şehîd düştüğü, kabrinin Rumeli Hisarı'nda yer alan şehitlikte olduğu bilinmektedir.⁷²

⁶⁸ Erdoğan Boz, “Yûsuf Hakîkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44: 10-11.

⁶⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 70-71.

⁷⁰ Boz, “Yûsuf Hakîkî”, 44: 10-11.

⁷¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 71. Arslan, “Hacı Bayram Veli'nin Yetiştirdiği Halifeler”, 439.

⁷² Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 72.

1.2.15. Şeyh Ulvân Şirâzî

Aslen Şirazlı olup, Orhan Gazi zamanında Anadolu'ya gelmiş bir aileye mensuptur. Güçlü bir şair olup, aruz vezniyle yazılmış şiirleri bulunmaktadır. İranlı mutasavvıf Sa'deddin Mahmud Şebüsterî'nin "Gülşen-i Râz" isimli eserini Türkçeye kazandırmıştır.⁷³

1.2.16. Kemâl Halvetî

Kemâl Ümmî adıyla da anılmakta olup, gerçek adı İsmâîl Kemâl'dir. Yûsuf Hakîkî ve İnce Bedreddîn Hazretleri gibi Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri'ne intisâbliyen, şeyhinin vefâtıyla birlikte mânevî eğitimini Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yanında tamamlamıştır. Aslen Karamanlı olup 880 (m. 1475) senesinde vefat etmiştir.⁷⁴

1.2.17. Abdülkâdir İsfehânî

Tam adı Seyyid Abdülkâdir bin Yûsuf-ı İsfehânî olup, Hacı Bayrâm-ı Velî Camii'nin Tabakhane Mahallesi'ne bakan yamacındaki mescitlerden birisinin kurucusudur. Söz konusu mescidin vakfiyesinde Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin de şâhit olarak imzâsı bulunmaktadır.⁷⁵

1.2.18. Ahmed Baba

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin en büyük oğlu olup, mânevî eğitimini babasının yanında tamamlayarak hilâfet almıştır. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin vefatından sonra Ankara'daki dergâhın postuna oturarak tekkeyi yönetmiştir. Kabri babasının yanındadır.⁷⁶

1.2.19. Şeyh Müslihiddîn Halîfe

Lârende (Karaman) veya Dârende doğumlu olup, 860 (m.1456) senesinde vefat etmiştir. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin halîfeleri arasındadır.⁷⁷

⁷³ Arslan, "Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler", 440. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 72-73.

⁷⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 73. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 226.

⁷⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 73. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 227.

⁷⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 73. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 227.

⁷⁷ Arslan, "Hacı Bayram Velî'nin Yetiştirdiği Halifeler", 441. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 227.

1.3. Şiirleri ⁷⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin, kendisine ait olduğu kesin olarak bilinen dört adet şiiri bulunmaktadır.⁷⁹

İlâhî

Bilmek istersen seni
Cân içinde ara cânı
Geç cânından bul ânı
Sen seni bil sen seni

Kim bildi ef'âlini
Ol bildi sıfâtını
Anda gördü zâtını
Sen seni bil sen seni

Görünen sıfâtındır
Anı gören zâtındır
Gayri ne hâcetindir
Sen seni bil sen seni

Kim ki hayrete vardı
Nûra müstağrak oldu
Tevhîd-i zâtı buldu
Sen seni bil sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni

⁷⁸ Şiirler için kullanılan kaynak: Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 153-158.

⁷⁹ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 37.

İlâhî Zikir

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm

Derd ü gâminla doldu bu gönlüm

Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm

Yanmada derman buldu bu gönlüm

Gerçi ki yandı, gerçeğe yandı

Rengine aşkın cümle boyandı

Kendide buldu, kendide buldu

Matlabını hoş buldu bu gönlüm

El fakru fahrî, el fakru fahrî

Demedi mi âlemlerin fahri

Fakrını zikret, fakrını zikret

Mahv u fenâda buldu bu gönlüm

Sevdâ-yı a'zam, sevdâ-yı âzam

Bana k'olubdur arş-ı mu'azzam

Mesken-i cânân mesken-i cânân

Olsa aceb mi şimdi bu gönlüm

Bayramî imdi, bayramî imdi

Yâr ile bayram eyledi şimdi

Hamd ü senâlar hamd ü senâlar

Yâr ile bayram etti bu gönlüm

İlâhî Taksim

Çalabım bir şâr yaratmış

İki cihân aresinde

Bakıcak dîdâr görünür

Ol şârın kenâresinde

Nâgihân ol şâra vardım

Anı ben yapıldır gördüm

Ben dahi bile yapıldım
Tâş u toprak âresinde

Şâkirdleri tâş yonarlar
Yonub üstâda sunarlar
Tanrının adın anarlar
Her bir taşın pâresinde

Ol şârdan oklar atılır
Gelür sîneme dokunur
Âşıklar cânı satılır
Ol şârın bâzâresinde

Şâr dedikleri gönüldür
Ne âlimdür ne câhildür
Âşıklar kanı sebildür
Ol şârın kenâresinde

Bu sözümü ârif anlar
Câhiller bilmeyüb tanlar
Hacı Bayram kendi banlar
Ol şârın minâresinde

İlâhî Savt

Hiç kimse çekebilmez
Pekdir feleğin yayı
Derdine gönül verme
Bir gün götürür vâyı

Gelür güle oynaya
Aldır seni çapüktür
Bir bunculayın fitne
Kande bulunur âyı

Bir fânî vefâsızdır
Kavline inanma hiç
Gâh yohsulu bay eyler
Gâh yoksul eder bayı
Çün yüzünü döndürdü

Bir lahza karar etmez

Nice seri pâý eder

Döner ser eder payı

Denir vâhid vahdetde

Kesretde kanı tefrik

Hızr ermedi bu sırra

Bildirmedi Musa'yı

Hayrân kamu âlimler

Bu ma'ninin altında

Kâf'dan Kâf'a hükmeden

Bilmez bu muammayı

Miskin Hacı Bayram sen

Dünyaya gönül verme

Bir ulu imârettir

Alma başa sevdâyı

2. Tasavvuf Anlayışı

2.1. Bayrâmiyye Tarîkatı ve Genel Özellikleri

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri tarafından kurulan tarîkata “Bayrâmiyye Tarîkatı” adı verilmektedir. Bayrâmiyye Tarîkatı, Anadolu topraklarında doğup büyüyen bir mutasavvıf tarafından kurulmuş ilk Türk tarîkatıdır.⁸⁰

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin şeyhi olan Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri, üç farklı tarîkattan icâzetliydi. Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri küçük yaşlarda babasından Ebrehîlik usulünü öğrenmiş, gençlik yıllarında Şam'da Nakşîbendiyye tarîkatına intisâb etmiş, nihâyetinde ise Tebriz'de Sadreddîn Erdebîlî'ye intisâb ederek Halvetiyye tarîkatındaki eğitimini tamamlamıştır. Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri bu üç tarîkatın özelliklerini, usûllerini Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne yansıtmış, şeyhinden sonra irşâd makamına geçen Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri de bu üç tarîkatı şahsında birleştirmiştir.⁸¹ Bayrâmiyye, bu üç tarîkatın özelliklerini kendinde toplayan

⁸⁰ Fuat Bayramoğlu ve Nihat Azamat, “Bayramiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1992), 5: 269-273.

⁸¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 231.

bir yoldur. Bununla birlikte Şeyh Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri'nin Halvetî tarîkatı silsilesi içerisinde kabul edilmiş olduğu dikkate alındığında, Bayrâmîyye'de ağır basan yönün Halvetiyye olduğunu söylemek doğru olacaktır.⁸²

Bu tarîkatın Anadolu'da çok hızlı yayılmasının temelinde, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin medrese kökenli bir ilmî kariyere sahip olmasının insanlar üzerinde oluşturduğu güven yer almaktadır.⁸³

Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, Bayrâmîyye Tarîkatı'nın ortaya çıktığı dönemi Müzekki'n-Nüfûs isimli eserinde târif ederken; zamanın bozulduğu, günah ve nifâkın çoğaldığı, dervişlerin hallerinin değiştiği, gerçek şeyhlerin kalmadığı, yöneticilerin halka zulmetmeye başladığı, hâkimlerin rüşvet yemeye başladığı, hâkimlerin ilme uymak yerine ilmi kendilerine uydurmaya başladıkları, müderrislerin günaha daldığı, dîn âlimlerinin azaldığı, sahte şeyhlerin tasavvufa yönelik bazı sözleri ezberleyerek etraflarında mürid toplamaya başladıkları bir dönem olduğunu belirtmiştir.⁸⁴

Böylesi zor bir dönemde ortaya çıkan Bayrâmîlik yolu, üç temel esas üzerine kurulmuştur. Bunlar cezbe, muhabbet ve sırr-ı İlâhî'dir.⁸⁵

Cezbe, sözlük anlamıyla “bir şeyin bir şeye çekilmesi” demektir. Tasavvuf ıstılâhında ise Allâh'ın kulunu kendine çekmesi, aşk vasıtasıyla kulun Allâh'a doğru çekilmesi anlamlarına gelmektedir. Bayrâmî öğretisinde cezbe hâline kavuşabilmek, Allâhu Teâlâ'yı zikretmekle mümkün olabilmektedir.⁸⁶

Sevmek, beğenmek, rağbet etmek gibi anlamları olan *muhabbet*, tasavvuf anlayışında kulun sadece Allâhu Teâlâ'yı istemesine ve Allâhu Teâlâ'nın bu kuluna bazı yüce haller vermesine işâret etmektedir. Aşk ya da muhabbet adı verilen sevgi, Allâhu Teâlâ'ya ermenin temel ögesi olarak kabul edilmektedir. Bayrâmîlikte muhabbet, zikirle cezbe

⁸² Hamdi Kızıler, “Bayramiyye Tarikatının Ortaya Çıkışı Bağlamında Bayramilik-Halvetilik İlişkisi”, *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 793

⁸³ Hamdi Kızıler, “Osmanlılarda İlk Yerel Mânevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu'ya Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 32 (2012): 72.

⁸⁴ Kızıler, “Osmanlılarda İlk Yerel Mânevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu'ya Etkisi”, 71.

⁸⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 77-78.

⁸⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 78. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 231-232

varan mürîdin; pîri Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne, Hazreti Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'e ve İslâm'ın kurallarına muhabbet beslemesi anlamına gelmektedir.⁸⁷

Bir şeyin gizlenmesi anlamına gelen *sır* kelimesiyle tasavvufta kastedilen mânâ, tarikat ve vahdet sırlarının tasavvufa yabancı olan kişilerden gizlenmesidir. Tasavvûfî sır; gönül ehlinde ve keşif sahiplerinden başkasının idrâk edemediği hususlar, tasavvûfî duygular ve bilgilerdir. Bayrâmî öğretisinde ise sır; dervişin, cezbe ve muhabbet basamakları sonrasında İlâhî sıralara erişmeye çalışması ve onları hedefine koyması anlamına gelmektedir.⁸⁸

Tâc, Bayrâmîlik yolunda önemli bir simgedir. Geçmiş dönemlerde bir dervişin hangi tarikata intisâblı olduğu, başındaki tâca (takkeye/başlığa) bakılarak anlaşıldı. Bayrâmî Tarîkatı'nın tâcı ise beyaz renkli, altı dilimli, tam tepesinde beyaz keçeden birbiri içinde üç daire bulunan, gül adı verilen bir tâcdı. Bu tâcın üzerine sarılan sarık ise yeşil renkli olurdu.⁸⁹

Bayrâmîlik'te *tarîkata giriş (biat, bey'at)*; dört gece süren özel bir halvet yoluyla olmaktadır. Bu uygulama, aşağıda belirtildiği şekilde uygulanmaktadır.⁹⁰

İlk olarak, tarikata girmek isteyen mürîd şeyhin huzuruna gelerek edeble diz üstü oturur, şeyhi de ona şeriata uyma, sünnete bağlanma, edeb gibi konularda vaz ü nasihatle bulunur. Şeyh, mürîdi tarikata kabul ederse, onu her mürîdin uygulaması gereken dört gecelik bir halvete davet eder.

Halvetteki derviş ilk gece bin salavât, bin kelime-i tevhîd çeker. İki rekâtlık "Hâcet- i Şefâat-ı Nebî" namazı kılar. Bu namazla Hazreti Peygamber Efendimiz'in şefâatı, yani mânevî bilgi ve feyz vermesi istenir.

Mürîd ikinci gece; bin İhlâs Sûresi ve bin kelime-i tevhîd okur. İki rekât "Hâcet-i Didâr" namazı kılar. Bu namazı kılmaktaki amaç, müşâhede ve hakîkate ermedir.

⁸⁷ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 53. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 232.

⁸⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 232. Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 53-54.

⁸⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 78.

⁹⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 78-79. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 232. Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 53-54.

Üçüncü gece mürîd; bin Felâk Sûresi ve bin kelime-i tevhîd okur. “Hâcet-i Refu’u’l-Hicâb” niyetiyle iki rekât namaz kılar ve bu namaz vasıtasıyla kalpte hakikatlerin görülmesini engelleyen perdelerin kaldırılması istenir.

Dördüncü ve son gece ise mürîd; bin Nâs Sûresi ile bin kelime-i tevhîd okur ve bir önceki gece kıldığı gibi “Hâcet-i Refu’u’l-Hicâb” namazı kılar. Mürîd bunları tamamladıktan sonra tarîkata girebilir. Başlangıçtaki bu zorlu uygulama ile amaçlanan; kalbi ve nefsi ağır tasavvufî uygulamalara hazırlamak ve tasavvufî tecrübelerle alıştırmaktır.

Bayrâmîlik yolunda hem gizli (hâfî) zikir hem de açık (cehrî) zikir usulleri mevcuttur. Akşemseddîn Hazretleri’nin devam ettirdiği yol olan Şemsiyye-i Bayrâmîyye’de açık zikir usûlü uygulanırken, Bıçakçı Ömer Dede Hazretleri tarafından yürütülen Melâmîyye-i Bayrâmîyye yolunda gizli zikir benimsenmiş ve uygulanmıştır.⁹¹

Bayrâmî derviş zikir esnasında diz çökerek elleriyle de namaz vaziyeti alır, gözlerini kapatır ve kendi iç âlemlerine yönelir. Tefekkür yoluyla zikir çekerek kalbinde birisi yukarı birisi de aşağı doğru bakan iki yarım daire düşünür, kalp bu dairelerin başlangıç ve bitiş noktalarıdır. Bu dairelerin yönüne paralel olarak Allâh’ın adını sürekli anmaya başlar ve şeyhinin verdiği sayıda zikir çeker. Ayrıca başlangıç dönemindeki mürîdin mürşidine râbîta ile sıkı sıkıya bir bağ kurmaya çalışması ve bu vesileyle şeyhte bulunan muhabbetullâh, sabr, tevekkül, rızâ gibi hallerin kendi ruhuna intikalini sağlaması gerekmektedir. Bu çerçevede, Bayrâmîlikte şeyh ve mürîd arasındaki bağın çok sıkı olduğunu söylemek doğru olacaktır.⁹²

Bayrâmîyye Tarîkatı’nın ilk tekkesi, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin sağlığında kendisinin yaptırdığı ve Ankara-Ulus’ta yer alan zâviyedir. Bunun haricinde en çok bilinen Bayrâmî tekkeleri şunlardır: Sultan Hacı Bayrâm Zâviyesi – Edirne, Sivâsî Tekkesi – İstanbul, Şeyh Şücâ Zâviyesi – Edirne, Abdi Baba Tekkesi – İstanbul/Eyüp, Bayezid Ağa Tekkesi – İstanbul/Topkapı, Emekyemez (Etyemez) Tekkesi – İstanbul/Üsküdar (Salacak), Abdussamed Ağa Tekkesi – İstanbul/Kağıthane, Bezcizâde Muhyiddin Efendi Tekkesi – İstanbul/Üsküdar (Divitçiler), Tavi Mehmet Efendi Tekkesi – İstanbul/Şehremini, Cismilatîf Tekkesi – İstanbul/Aksaray, Himmetzâde Tekkesi – İstanbul/Üsküdar (Nakkaşpaşa), Haşimi Osman Tekkesi –

⁹¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 79. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 235.

⁹² Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 79. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 237-238.

İstanbul/Kasımpaşa, Helvâyi Yakup Tekkesi –İstanbul/Şehzadebaşı. Bunlar dışında da Anadolu’nun çeşitli yerlerinde dergâhlar olduğu bilinmekle ise de bunlar hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi yer almamaktadır.⁹³

2.2. Bayrâmiyye Tarîkatı’nın Kolları

Bayrâmiyye tarîkatı, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin vefâtından sonra ilk olarak Akşemseddîn Hazretleri ve Bıçakçı Ömer Dede Hazretleri tarafından kurulan Şemsiyye-i Bayrâmiyye ve Melâmiyye-i Bayrâmiyye şeklinde iki temel kola ayrılmıştır. Daha sonra bu kollara, Akbıyık Sultân Hazretleri üzerinden devam edip Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri’ne ulaşan Celvetiyye-i Bayrâmiyye de eklenmiş ve ana kolların sayısının üçe ulaştığı kabul edilmeye başlanmıştır. Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri’nin kurduğu Eşrefiyye ise Kâdirîlik yönü ağır basması sebebiyle Bayrâmiyye’nin değil Kâdiriyye’nin bir şûbesi olarak değerlendirilmektedir.⁹⁴

2.2.1. Şemsiyye-i Bayrâmiyye

Bayrâmîliğin Akşemseddîn Hazretleri tarafından kurulan koludur. Zamanla üç kola ayrılmıştır. Tennûriyye, Himmetiyye ve İseviyye.⁹⁵

Tennûriyye, Akşemseddîn Hazretleri’nin halîfelerinden Kayserili İbrâhîm Tennûrî tarafından kurulmuştur. Rivâyetlere göre İbrâhîm Tennûrî Hazretleri yanan fırının içerisine girip zikir çektiği için kendisine “tandırâ mensub” anlamına gelen bu lakap verilmiştir. Bu yol kendisinden sonra Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi’nin babası Şeyh Muhyiddîn Yavsî, Şeyh Kâsım, Mecdüddîn Îsâ Saruhânî ve İlyas Saruhânî tarafından devam ettirilmiştir.⁹⁶

Himmetiyye, Şemsiyye-i Bayrâmiyye’nin Bolulu Himmet Efendi’ye atfedilen koludur. Himmet Efendi Hazretleri medrese tahsili sonrasında müderris olarak görev yapmaya başladı. Tarikat silsilesi Akşemseddîn Hazretleri’nin halifelerinden Hamzatü’ş-Şâmî’ye ulaşan Şeyh Bolulu Hacı Ahmed Efendi’ye intisab edip icâzet aldı. İstanbul’a gittiğinde

⁹³ Kızıler, “Osmanlılarda İlk Yerel Mânevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu’ya Etkisi”, 75-76.

⁹⁴ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 63-64. Bayramoğlu ve Azamat, “Bayramiyye”, 5: 269-273.

⁹⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 80.

⁹⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 80. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 239

kendisi için Şehremini Yenibahçe’de inşa ettirilen tekkede şeyhlik faaliyetlerini yürütmüştür.⁹⁷

Îseviyye, Tennûriyye tarikatında ismini zikrettiğimiz İlyas Saruhânî tarafından kurulan koldur. Saruhânî’nin babasının adı olan Şeyh Mecdüddîn Îsâ’ya atıfla bu kola Îseviyye adı verilmiştir.⁹⁸ Bu tarîkatın, Kuzey Afrika’da Muhammed bin Îsâ tarafından 15. yüzyılda kurulan Îseviyye tarîkatı ile bir bağlantısı bulunmamaktadır.⁹⁹

2.2.2. Melâmiyye-i Bayrâmiyye

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin halîfelerinden Bıçakçı Ömer Dede Hazretleri tarafından kurulan koldur. Ömer Sikkînî Hazretleri, Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin kendisini mânevî olarak irşâd ettiği gizli zikir yolunu benimseyerek Bayrâmiyye Tarîkatı’nı bu usûlle devam ettirmiştir.¹⁰⁰

Bayrâmî Melâmiliği, kaynaklarda İkinci Devre Melâmilik olarak da geçmektedir. Bunun sebebi, önceki tarihlerde aynı isimle adlandırılan başka akımların da olmasıdır. Bu kola mensûb olanlar kendilerini ayrı bir kol olarak nitelendirmeyip Bayrâmîliğin devamı olarak görmüşlerdir.¹⁰¹

Bu kola adını veren “melâmet” kelimesi kınamak, kötölemek, ayıplamak gibi anlamlara gelmektedir. Bir kişinin melâmi olması onun insanların kınamasına aldırmayan, hedef olarak sadece Allâhu Teâlâ’nın rızasını düşünen, amellerini dıştan gizli tutan birisi olduğunu ifade etmektedir.¹⁰²

2.2.3. Celvetiyye-i Bayrâmiyye

Bayrâmiyye’nin Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri tarafından kurulan koludur. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin halîfelerinden Akbıyık Sultân Hazretleri üzerinden devam

⁹⁷ Nurettin Albayrak, “Himmet Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 18: 57-58.

⁹⁸ Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı, “İbn Îsâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 20: 91-92.

⁹⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 240,

¹⁰⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 81.

¹⁰¹ DİA, “Melâmiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 29-35.

¹⁰² DİA, “Melâmiyye”, 29: 29-35. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 81.

eden silsile; Muk'ad Hızır Dede Hazretleri ve Üftâde Hazretleri yoluyla Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'ne ulaştığı için Celvetiyye, Bayrâmîyye'nin bir şubesi olarak kabul edilmiştir. Bayrâmîyye'nin Nakşîbendiyye ile olan münasebeti sebebiyle Celvetiyye'de; “nazar ber-kadem”, “halvet der-encümen” ve “hafî zikir” gibi Nakşî izleri de görülmektedir.¹⁰³

2.3. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin Tasavvuf Anlayışından Bazı Örnekler

2.3.1. Fakr

Sözlük anlamıyla ihtiyaç duyulan bir şeyin yokluğu, yoksulluk, fakirlik anlamlarına gelen fakr, tasavvuf ıstılâhında ise Allâhu Teâlâ'dan başkasına muhtaç olmamak, her şeyin gerçek sahibinin Allâhu Teâlâ olduğunu bilmek demektir.¹⁰⁴

Sûfilerin yaklaşımında fakr genellikle ikiye ayrılmış, maddî varlığa sahip olmamak anlamındaki fakra “şeklî (zâhirî) fakr” denilmiştir. İlerleyen dönemlerde ise gerçek (bâtînî) fakrın önemi artmış, yeni ve değişik yorumlar ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne göre fakr, kulun Allâhu Teâlâ'da fânî olması, kötü huylarından kurtulup İlâhî ahlakla ahlaklanması demektir. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, mânen fakr içerisinde olduğu gibi maddî olarak da fakrı tercih etmişti. Müderrislik maaşını bırakarak mütevazı bir hayat tarzı benimsemiş, çiftçilikle geçimini sağlamaya başlamıştı.¹⁰⁶

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri yukarıda zikrettiğimiz bir şiirinde “Mahv u fenada buldu bu gönlüm” derken; fakrı, mahvı ve fenâyı yaşadığını ve vuslata böylece ulaştığını anlatmaktadır.¹⁰⁷

2.3.2. Sohbet

Lügat anlamı olarak “kısa bir süre de olsa birlikte olmak” anlamına gelen bu kelime, dinî literatürde “arkadaşlık edip ünsiyet kurmak, bedenle ya da gönülle uzun süre

¹⁰³ Hasan Kâmil Yılmaz, “Celvetiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 7: 273-275.

¹⁰⁴ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 69. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 85.

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, “Fakr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 12: 132-134.

¹⁰⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 85-86.

¹⁰⁷ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 69.

beraberlik hali, dinî veya dünyevî konuların konuşulduğu toplantı” gibi manalarda kullanılır. Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimiz ashabını sohbet vasıtasıyla bilgilendirip eğittiğinden, âlim ve sûfiler de sünnete ittibâ ederek sohbet halkaları düzenlemiş ve ilimlerini halka aktarmışlardır. Tasavvufta sohbet genel anlamda “şeyhin ya da âlimin sözlerini dinlemek üzere tertip edilen dinî-tasavvufî toplantı” olarak kullanılır.¹⁰⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri günün belli zamanlarında müridlerini tekkesine toplayıp onlara sohbet yapmış; ilim, ahlak ve tasavvuf konularında onlara bilgilerini aktarmıştır. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri sohbetlerinde boş sözlere yer vermemiş; ilim, nasihat, hikmet, edeb, ahlak ve hâl dolu sohbetler gerçekleştirmiştir.¹⁰⁹

Melâmiyye-i Bayrâmiyye büyüklerinden Kemâlî Efendi; kâmil bir mürşide teslim olan mürid için sohbetin, nefsinin bütün hastalıklarını tedavi edecek bir iksir olduğunu söylemiştir.¹¹⁰

2.3.3. Sülûk (Mânevî Eğitim)

Sözlük anlamı olarak “yola girmek, yolda yürümek; (bir şey) başka bir şeyin içine nüfûz etmek, katılmak, intikal etmek” anlamlarına gelen sülûk kelimesi tasavvuf ıstılâhında “insanı Hakk’a ulaştıran tavır, amel, ibadet, fiil, hareket ve davranış tarzları” anlamında kullanılmaktadır. Başka bir deyişle sülûk, tâlibin bir mürşidin gözetiminde yaptığı mânevî yolculuk demektir.¹¹¹

Tasavvufta sülûk, rûhânî ve nefsânî yolla olmak üzere iki çeşittir. Rûhânî yol, insan ruhunu zikir yoluyla eğitme amacını güderken, nefsânî yol ise halvet (çile) yoluyla nefsin terbiye edilmesini ön planda tutmaktadır.¹¹²

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri’nin müridlerini mânevî olgunluğa ulaştırması, müridin kabiliyet ve gayretine bağlı olarak değişen sürelerde olabiliyordu. Akşemseddîn

¹⁰⁸ Süleyman Uludağ, “Sohbet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 37: 350-351.

¹⁰⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 90.

¹¹⁰ Uludağ, “Sohbet”, 37: 350-351.

¹¹¹ Süleyman Uludağ, “Sülûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 38: 127-128.

¹¹² Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 88-89.

Hazretleri birkaç ayda olgunluğa erişerek dergâhtaki eski müridlerin şaşırmasına sebep olmuştu. Benzer şekilde Şeyh Lütfullâh'ın hilâfet alışı da şeyhiyle beraber gerçekleştirdiği bir Ankara-Balıkesir yolculuğunda meydana gelmiştir. Burada kullanılan yöntem "himmet" denilmektedir.¹¹³

Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri manevi eğitimini tamamlayarak hilâfet aldıktan sonra şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne "Sultânım, seyri sülûkun tamamı şimdiki makâmımız mıdır, yoksa daha var mıdır" diye sorduğunda şeyhinden şu cevâbı almıştır: "Bir velînin bin sene ömrü olsa, envâr-ı mücâhedât ve riyâzât eylese, henüz enbiyâdan birisinin kademi (ayağı) vardığı yere, velînin başı varmak muhaldir."¹¹⁴

2.3.4. Mürîd

Sözlük anlamı "iradesi, isteği olan kişi" olan mürîd kelimesi, tasavvuf yolunu tutmaya veya tarîkata girmeye karar veren yahut bir şeyhe bağlı bulunan kişi anlamında kullanılan bir tasavvuf terimidir.¹¹⁵

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin halifelerinden Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, bir mürîdde bulunması gereken beş şartı şu şekilde açıklamaktadır: şeyh edindiği, mürîdi olduğu kişiye temiz bir itikâtle bağlanmalıdır; onun huzurunda, bütün mal ve mülkünden tecerrüt etmelidir; sıdk ve gerçeklik içinde olmalıdır; kendisini şeyhine satılmış bir köle gibi teslim etmeli ve o ne dilerse yapmalıdır; onun elini tutup tövbe etmeli, onun muhabbetini gönlünde sağlamlaştırmalıdır.¹¹⁶

Yine Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri sadece şeyhe değil şeyhin oğluna, kızına, halayığına, atına, kuşuna, hayvancıklarına, her şeyine hürmet edilmesi gerektiğini belirterek, bunun aksini yapanın merdûd (kovulmuş) olacağını söyler.¹¹⁷

Akbıyık Sultân Hazretleri'nin, şeyhinin tüm ısrarlarına rağmen dünya zenginliğini kalbinden çıkarmayı başaramaması, onun huzurdan kovulmasına yetmiştir.¹¹⁸

¹¹³ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 89.

¹¹⁴ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 73.

¹¹⁵ Süleyman Uludağ, "Mürîd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 47-49.

¹¹⁶ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 80.

¹¹⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 91.

¹¹⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 287.

2.3.5. Şeyh

Lügatte “yaşlı kimse” anlamındaki şeyh kelimesi tasavvufta müridlere rehberlik yapan ve onları irşâd eden kişi anlamına gelmekte; velî, pîr ve mürşidle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Sûfî müellifler tasavvuf büyükleri için şeyh sıfatını hicri dördüncü asrın ortalarından itibaren yaygın olarak kullanmaya başlamışlardır.¹¹⁹

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretlerine göre şeyh; kendini topluma adanmış, bütün insanların geçimini üzerine almış kişidir. Kendisi de hiç gocunmadan, nefsinin zelîl ederek fakirler için para toplamak amacıyla zenginleri dolaşmış, köşesine çekilip insanlardan uzak durmamış, zengin ve fakir arasında bir köprü olmuştur.¹²⁰

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri şeyhin; tembellikten uzak, tarlada çalışan, kendi geçimini kendisi sağlayan, mânevî himmet sahibi, gerekirse müridini başka bir şeyle yönlendirmekten sakınca görmeyecek birisi olması gerektiğini ifade etmiştir.¹²¹

2.3.6. Dünyâ

Dünyâ kelimesi sözlük anlamı olarak “yakın olmak” mânasına gelen “dünüv” kökünden türemiştir ve “en yakın” anlamına gelen “ednâ” kelimesinin müennesidir. Kur’ân-ı Kerîm’de ise âhiret hayatının karşılığı olmak üzere çok defa, “yakın hayat” anlamındaki “el-hayâtü’-d-dünyâ” tamlamasında hayat kelimesinin sıfatı olarak kullanılmış, bazen de isim olarak kullanılmıştır. Bu yakın hayatın ardından gelecek olan hayata ise “sonraki hayat” anlamına gelen “âhiret” adı verilmiştir. Bazılarınca ise dünyâ kelimesinin “alçaklık, kötülük” mânasına gelen “denâet” kökünden türediği de iddia edilmiştir.¹²²

Tasavvufî açıdan ise dünyâ farklı değerlendirilir ve insanı Allâhu Teâlâ’ya kavuşmaktan meneden çirkin ve süslü bir şey olarak tarif edilir. Dünyâyâ karşı menfî tutum,

¹¹⁹ Reşat Öngören, “Şeyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 50-52.

¹²⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 92.

¹²¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Anlayışı*, 288-293. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 92-93.

¹²² Süleyman Uludağ, “Dünya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10: 22-25.

mutasavvıfların genel bakış açısıdır.¹²³ Dünyâ; üzüntü yeridir, fânidir, karanlıktır ve hayâlden ibârettir.¹²⁴

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin yukarıdaki bölümlerde paylaştığımız “*Hiç kimse çekebilmez / Pekdir feleğin yayı / Derdine gönül verme / Bir gün götürür vâyı*” şeklinde başlayan şiiri dünyâyı anlatmaktadır. Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ne göre; dünyâyı sevmemek, dünyaya bağlanmamak gerekirken, insanlardan uzak bir uzlet yaşantısı da kabul edilebilir değildir. Dünyâyı kalbine sokmadan, onun geçiciliğine aldanmadan yaşamak, dünyaya âşık olmamak gerekmektedir.¹²⁵

2.3.7. Nefs

Nefs kelimesi sözlükte insanın özü, kendisi, ilâhî latîfe, kötü huyların ve süflî arzuların kaynağı gibi anlamlara gelmektedir.¹²⁶ Kur'ân-ı Kerîm'de ise sekiz anlamda kullanılmıştır. Bunlar; insan ruhu, cins, zât (öz), bedenle beraber rûh, insan bedeni, kalp/sadr, Allâh'ın zâtı, insan bedeninde bulunan ve insana kötülüğü ve fesâdı emreden cevher şeklindedir.¹²⁷

Tasavvufta nefis terbiye edilir ve kazandığı özelliklere göre çeşitli isimler alır. Cebecioğlu bunları şu şekilde açıklamaktadır: Nefs-i Emmâre (kötülüğü emrederek insanı kötülüğe sevkeden nefis), Nefs-i Levvâme (yaptığı kötülükler sebebiyle sürekli kendini ayıplayan ve eleştiren nefis), Nefs-i Mülhime (bir miktar arınan ve ara sıra ilhâma mazhâr olan nefis), Nefs-i Mutmainne (huzur ve sükûnete ermiş, yakıcı ve yıkıcı isteklerden kurtulmuş nefis), Nefs-i Râdiye (Allâh'tan râzı olmuş, O'na tam olarak boyun eğmiş nefis), Nefs-i Merdıyye (Allâh'ın hoşnut kaldığı, beğendiği, râzı olduğu nefis), Nefs-i Kâmile (bütün ahlâkî güzelliklerle süslenmiş, pisliklerinden arınmış nefis).¹²⁸

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri; insanın, nefsinden yola çıkarak Rabbine, mârifetin temelini oluşturan zât bilgisine ulaşmak yoluyla vâsıl olabileceğini şiirlerinde izah

¹²³ Yıldırım, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, 83.

¹²⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 100.

¹²⁵ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 101-102.

¹²⁶ Süleyman Uludağ, “Nefis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 526-529.

¹²⁷ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 95.

¹²⁸ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 95-96.

etmiştir. Metod olarak Zât'a, fiillerin bilinmesiyle, ardından da sıfatların bilgisine ermiş olmakla varılabileceğini açıklamaktadır. Şiirlerinde bunu anlatan mısralar şunlardır: “*Bayram özünü bildi / Bileni anda buldu / Bulan ol kendi oldu / Sen seni bil sen seni*”.¹²⁹

2.3.8. Halvet

Sözlük anlamı yalnız kalmak olan halvet, tasavvufi anlamda gûnahtan korunmak ve daha iyi ibâdet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek demektir.¹³⁰ Uygulamada ise bir dervişin kırk gün süre ile insanlardan ayrılıp kendisini küçük bir hücrede ibâdete vermesi anlamına gelmektedir ve çile ve erbain isimleriyle de anılmaktadır.¹³¹

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin şeyhi olan Ebû Hamîdüddîn-i Velî Hazretleri, Halvetiyye tarîkatına bağlı olduğundan halvete özel önem verirdi. Aynı şekilde Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri de halvete özel önem vermiş, dergâhının altına üç adet özel halvet hücresi yaptırmıştır.¹³²

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin uygulamasına göre mürîd, boş ve karanlık hücrede kalbinden dünyâ zevklerini çıkararak dizüstü oturur, elini namazdaki gibi bağlar, gözlerini yumar, Rabbine yönelir ve bu uygulama onu Hak ile beraber olmaya götürür.¹³³

Halvette olması gereken temel unsurlar şu şekildedir: sükût ve sükûn, açlık, az uyuma, uzlet, ibâdet ve zikir.¹³⁴

Sonuç

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminin sonlarında, yükselme döneminin hemen öncesinde yaşamıştır. Bu dönem; savaşların yaşandığı, İslâm'ın ve Türklüğün Anadolu'da yayıldığı, Anadolu'nun sosyolojik olarak yeniden yapılandığı bir dönemdi.

¹²⁹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 296-300.

¹³⁰ Süleyman Uludağ, “Halvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 15: 386-387.

¹³¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 94.

¹³² Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî*, 94.

¹³³ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 279.

¹³⁴ Cebecioğlu, *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 279-285.

Özellikle tasavvufî akımların zorlu süreçlerden geçtiği, sapık akımların türediği bu dönemde Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, İslâmî ilimlerdeki yüksek bilgisini tasavvufla harmanlamış, yetiştirdiği mürîdler ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerine gönderdiği halîfeleriyle İslâmın doğru şekilde anlaşılacak yayılması ve Osmanlı'nın devlet birliğinin kuvvetlenmesinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.

Yetiştirdiği halîfelerden dört tanesi (Akşemseddîn Hazretleri, Akbıyık Sultân Hazretleri, Molla Zeyrek Hazretleri ve Kızılca Bedreddîn Hazretleri) kendi bağlılarıyla birlikte İstanbul'un fethinde aktif rol oynayan ve hatta bunlardan bir tanesi (Kızılca Bedreddîn Hazretleri) fetihde şehîd düşen, en büyük halifesi fethin sultânına hocalık eden Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, İstanbul'un fethinin mânevî yol göstericisidir demek yanlış olmayacaktır.

Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin Osmanlı Devlet ricâli üzerine etkisi sadece Akşemseddîn Hazretleri'nin Fâtih Sultân Mehmed Hân'a hocalık etmesiyle sınırlı kalmamış, kurduğu tarîkatın kollarından olan Celvetiyye-i Bayrâmiyye'nin kurucusu Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin birçok padişaha yol gösterici olmasıyla bir döneme damgasını vurmuştur.

Kendi emeği ile geçinmeyi, toprağa bağlı yerleşik hayatı, sanatı tavsiye eden; zengin ile fakir arasında hem maddî hem de mânevî köprüler kuran, yardımlaşmanın önemini halka anlatan; adeta Anadolu'da Türk-İslâm kültürünün sağlam temellere oturmasının mânevî mîmârı olan Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, çağları aşan kişiliğini, ârifliğini, bilgeliğini her bir davranış ve düşüncesiyle tekrar tekrar ortaya koymuştur.

Gerek günümüze dahî etki etmeye devâm eden davranış ve düşünceleriyle, gerekse de hâlen kabrinden saçtığı mâneviyyat ve nûruyla günümüzün de ışık kaynaklarından, yol göstericilerinden olmayı sürdüren Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'ni anlamak ve anlatmakta böylesi küçük bir çalışmanın ne kadar yetersiz ve âciz kalacağını bilinciyle; Rabbimizden kendisi için rahmet ve rızâ makâmlarını, Âlemlerin Efendisi sallallâhu aleyhi ve sellem'e en yakın komşuluk makâmlarını niyâz ediyoruz. Allâhu Teâla sırlarını mukaddes ve mübârek eylesin, âmîn.

Kaynakça

- Albayrak, Nurettin; “Himmet Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 18: 57-58.
- Alkan, Harun; “Bayramiyye Tarikatı Menakıbı, Hacı Bayram Velî ve Halifeleri Adlı Eser”, *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 610-624.
- Arslan, Sevim; “Hacı Bayram Velî’nin Yetiştirdiği Halifeler”, *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 416-445.
- Azamat, Nihat; “Hacı Bayram-ı Velî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 14: 444.
- Bahadıroğlu, Yavuz; *Padişahların Akıl Hocaları*, (Nesil Yayınları, 2016)
- Başkan, Seyfi; *Ankara Hacı Bayram-ı Veli Camii ve Türbesi*, (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998).
- Bayramoğlu, Fuat ve Azamat, Nihat; “Bayramiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1992), 5: 269-273.
- Biltekin, Halit; “Şeyhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 80-82. Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli*, 65.
- Boz, Erdoğan; “Yûsuf Hakîkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44: 10-11.
- Cebecioğlu, Ethem; *Hacı Bayram Veli*, 8. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017).
- Cebecioğlu, Ethem; *Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, 1. Baskı, (Ankara: Muradiye Kültür Vakfı, 1994).
- Çelebioğlu, Amil; “Ahmed Bîcan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 49-51.

- DİA, “Melâmiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 29-35.
- İpşirli, Mehmet; “Molla Zeyrek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 30: 266-267.
- Kızıler, Hamdi; “Bayramiyye Tarikatının Ortaya Çıkışı Bağlamında Bayramîlik-Halvetîlik İlişkisi”, *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*, ed. Ahmet Cahid Haksever, (Ankara, 25-26 Mayıs 2016), 788-800.
- Kızıler, Hamdi; “Osmanlılarda İlk Yerel Mânevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu’ya Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 32 (2012): 67-80.
- Köprülü, Orhan F. ve Uzun, Mustafa; “Akşemseddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 299-302.
- Kurnaz, Cemal ve Tatcı, Mustafa; “İbn İsâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 20: 91-92.
- Öngören, Reşat; “Şeyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 50-52.
- Özköse, Kadir; “Hacı Bayram Velî ve Yaşadığı Döneme Tesiri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2004), 53-72.
- Pekolcay, A. Necla; Uçman, Abdullah; “Eşrefoğlu Rûmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 11: 480-482.
- Şahin, Haşim; “Bıçakçı Ömer Dede”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34: 199-200.
- Uludağ, Süleyman; “Dünya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10: 22-25.
- Uludağ, Süleyman; “Fakr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 12: 132-134.
- Uludağ, Süleyman; “Halvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 15: 386-387.

- Uludağ, Süleyman; “Mürîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 47-49.
- Uludağ, Süleyman; “Nefis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 526-529.
- Uludağ, Süleyman; “Sohbet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 37: 350-351.
- Uludağ, Süleyman; “Sülûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 38: 127-128.
- Uzun, Mustafa; “Yazıcıoğlu Mehmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 43: 362-363.
- Yıldırım, Ayşe; *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvufî Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008).
- Yılmaz, Hasan Kâmil; “Akbiyık Sultan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2: 223.
- Yılmaz, Hasan Kâmil; “Celvetiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 7: 273-275.
- Velîler Yolu, “Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî Hazretleri”,
<http://www.velileryolu.com/ziyaretler/94-esrefoglu>
- Velîler Yolu, “Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri”,
<http://www.velileryolu.com/ziyaretler/80-hacibayram>
- Velîler Yolu, “Ömer Sikkînî (Bıçakçı Ömer Dede)”,
<http://www.velileryolu.com/ziyaretler/ziyaretler/96-omersikkini>